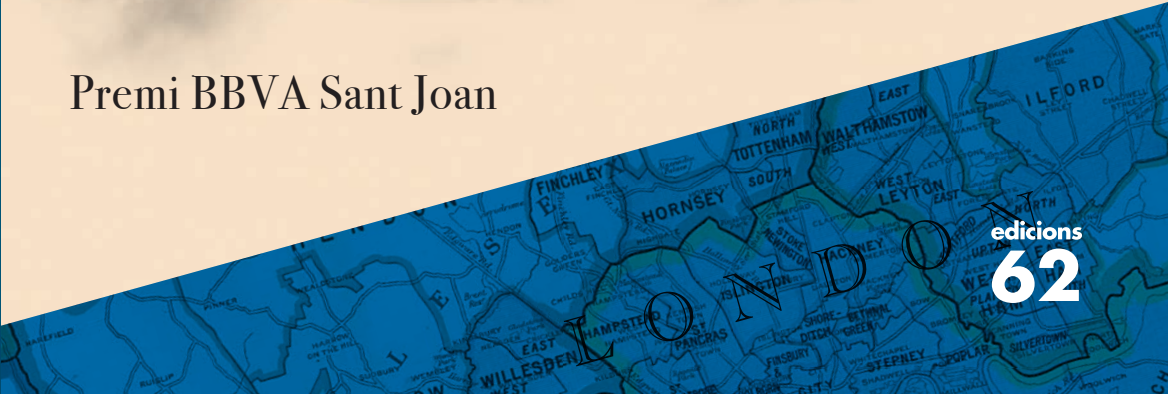


ROSER CAMINALS

GARBO PARLA



Premi BBVA Sant Joan



LONDON

edicions
62

ROSER CAMINALS

Garbo parla

Edicions 62

Barcelona

Aquesta obra ha guanyat el Premi BBVA Sant Joan 2021
de literatura catalana, convocat per la Fundació
Antigues Caixes Catalanes.

El jurat del Premi ha estat compost per Jordi Coca, Albert Fornés,
Valèria Gaillard, Najat El Hachmi, Carme Riera i Joan Carles Sunyer.

*Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol
forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació
d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu
adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org)
si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.*

*El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper
ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.*

Primera edició: setembre del 2021

© Roser Caminals, 2021

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.
Diagonal 662-664 - 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: La Letra, S.L.

Dipòsit legal: B. 4.420-2021
ISBN: 978-84-297-7967-7



No recordo exactament quan ens vam conèixer però havia de ser abans del 2014, mentre preparava la novel·la anterior. Bussejant en el tràfic de fugitius polítics a la frontera francoespanyola a la Segona Guerra Mundial, vaig topar amb tu. Fins a aquell moment, només et coneixia de nom.

D'ençà de llavors que t'empaito per les pàgines que deixen constància de la teva existència. Que miro i remiro els vídeos que s'han filmat de tu, buscant-te l'ànima a la rialla que es torça i als ulls que s'encenen de sobte, com si algú premés un interruptor darrere de les ninetes. I quan, al final de l'entrevista amb Josep Maria Espinàs a TV3, tries *Rosó* com a cançó de cloenda perquè, segons dius, t'havia emocionat moltes vegades, hi veig un senyal.

Els llibres estan plens de forats i contradiccions. Abans dels vuitanta, sempre es referien a tu pel nom de guerra. No en sabien d'altre, el de naixement era un misteri. I ens deien què havies fet, no qui eres. Quan per fi vam descobrir que et deies Joan Pujol i García i et vas decidir a parlar, ens explicaves el que volies i callaves la resta. La meva feina és omplir els seus buits i els teus silencis. A hores d'ara ja hauria de tenir les eines per fer-

ho, ja t'hauria de conèixer. Però no et conec. Només et sento a prop.

Diuen que has estat el millor espia de la història. Però tu no espiaves, tu escrivies. Eres V-Mann 319, l'home de confiança del servei secret alemany a Espanya.

Sospito que tot va començar amb els trens, quan vivies al carrer Muntaner, en un pis immens habitat per pares, germans i criats. Des del balcó els veies avançar per la rasa del carrer Aragó. El xiulet et cridava, el catric-catrac et bressolava en un somieig de destinacions llunyanes, desconegudes. De vegades, el somieig acabava en neguit.

Després va venir el cine, que et fascinava tant com a mi.

Així que tornes de veure una pel·lícula del Tom Mix, de la bicicleta en fas cavall. Arri, Spot! Galopes passadís avall per agafar embranzida. La minyona s'enretira, obre els ulls esverats, la còfia li trontolla al cap, la safata a les mans. «Senyora, que el Joanet se la venta!». Arribes a la sala i traspasses les vidrieres plomades com el Tom salta el tanca del ranxo. Els vitralls esclaten en una pluja de colors, tu aterres de cap a les lloses de la galeria. El blau i el nyanyo marquen una altra fita en el mapa de cicatrius i esgarapades del teu cos. ¿Ve d'aquesta trompada, el senyal que conserves a la galta dreta, el clotet sota l'ull esquerre? Ja de petit, la frontera entre realitat i imaginació se t'esborra.

Al col·legi t'avorries a les classes i et diverties al futbol. Pels monjos eres un trencaclosques de peces de dos jocs diferents que no encaixaven: un nen callat i educat, i alhora un tabalot d'una simpatia immanejable. Et deien Bala perquè al camp de futbol exhibies molta velocitat i poca

direcció. Fent teatre, vestit d'arlequí o de pastor a les funcions de Nadal, també t'hi senties a gust. Sempre has estat un transformista, capaç de sortir de la teva pell i ficar-te en una altra. Els informes de l'escola—«generós amb els companys, distret, no es concentra»— i l'heroïcitat del Tom Mix van esgotar la paciència de la teva mare. «Joan, què en farem, d'aquest nen? Ell sol dona més guerra que els altres tres plegats». Tant sí com no, quan vas fer set anys va convèncer ton pare d'internar-te als maristes de Mataró, en una escola afrancesada que es deia Valldemia.

La Mercedes era catòlica, apostòlica i andalusa. Fanàtica de la religió i la disciplina, poc inclinada a riure't les gràcies. Ton pare li perdonava les asprors perquè sabia que feien de cuirassa d'una feblesa. Els tres germans grans—tu eres el tercer—havíeu nascut a destemps, quan ella encara no era casada amb Joan Pujol i treballava d'operària a la seva fàbrica. Ell ja havia estat casat i havia enviutat, però a la Mercedes l'obsessionava que la gent sospités que l'afer havia començat en vida de la primera dona. Van caldre tres fills i molts anys d'orgull ferit per vèncer els fums de la família i els dubtes del vidu.

Tu no ets l'únic que té secrets.

Mentre vas estar exiliat a Mataró el teu pare i el teu germà Joaquim et venien a veure cada diumenge. «I la mama?». «S'ha quedat a cuidar les nenes, t'envia petons». Després d'uns quants dissabtes d'absència i petons per missatge, no vas preguntar més. T'era igual que la mare vingués o no, que t'enviés petons o se'n descuidés. Amb el temps i la distància, tu creixies i ella s'empetitia. Ja no la necessitaves. Va esdevenir una obligació que havies de complir. A la mare, li guardaves lleialtat. Li admiraves la bellesa, que jo

no li sé veure a les fotos, i el caminar de malucs contundents que de gran buscaries en altres dones. Al pare, li prenies la mà per passejar i li abocaves confidències.

Els quatre anys als maristes te'n van semblar quaranta. La banqueta del pupitre estava sembrada d'agulles, la veu dels mestres brunzia com un borinot. Et ficaves al llit i et llevaves a toc de xiulet, com en una presó. Vivies esperant els caps de setmana, quan el pare i el Joaquim et treien a dinar al restaurant i a berenar a la pastisseria, i et portaven notícies del món lliure.

Sé molt bé qui era el teu pare, no cal que t'esforcis a descriure'l. El conec més íntimament que a tu, que sempre te m'escapes entre els dits. Era tot un burgès que es deia Joan, com tu i com un oncle avi meu que també vivia a l'Eixample i tenia una fàbrica. La d'ell era de mitges de seda, a Badalona; la vostra, de tints, a Sant Just. El meu oncle avi fa de mirall del teu pare. Baixos, fumadors de cigars, rutinaris i grisos, dos bons jans amb diners i sense pretensions. La seva filosofia ingènua, tèbiament progressista, et va modelar. «Respecta els altres encara que no hi estiguis d'acord», «No et barallis amb ningú, la violència i la guerra són les plagues de la humanitat».

Enllà de la transparència de la seva vida, hi veig un auguri de l'opacitat de la teva: l'especialitat de la fàbrica eren els tints foscos.

Quan vas acabar l'escola et vas matricular a la facultat de Filosofia i Lletres, atret per la literatura i la història. A la universitat, però, paties les mateixes tortures que als maristes: la rigidesa, els rings del timbre a final de classe, les hores assegut als bancs, sotmès a la cantarella dels professors... tot atiava la inquietud que t'incapacitava per a les tasques normals. L'etapa d'estudiant va ser molt curta.

En canvi, eres feliç al despatx de casa devorant llibres. Les lectures sense ordre ni concert et donaven una formació improvisada, deixant-hi grans forats. Et vas aficionar a Dostoievski i Poe, pares de personatges tèrbols que sovint tenien dobles. La teva novel·la preferida era *Història de dues ciutats* de Dickens perquè l'heroi, Sydney Carton, tenia la facultat de canviar de nom i identitat, de viure dues vides. Els llibres eren com els trens. Et duien a Rússia, als Estats Units, a França i a Anglaterra, i als racons de la ment de personatges ficticis que per a tu eren els més reals.

Mentrestant havies descobert el sexe, i una predilecció per les noies com més esbojarrades millor que treia la Mercedes de polleguera. Tot i ser baix i tenir un físic tan corrent com el nom de Joan Pujol i García, la teva figura atlètica, la paraula fàcil i la gràcia per ballar el foxtrot eren ganxos efectius. Les dones no se't resistien, més aviat se't disputaven.

Un estiu vas de vacances a Motril, el poble de la teva mare, a la província de Huelva. Allà agafes una passió virulenta per la Luisita, una pubilla local que flirteja amb perícia, t'aixeca la moral i la titola i es deixa grapejar pels racons. Fins que engega la bomba: «Me caso con un torero». Inmediatament bateges el torero amb el títol de cretí abominable i agafes una rebequeria. Per alliberar la família de la teva incòmoda presència, el pare et ve a buscar amb cotxe. Et passes el viatge de tornada bramant com una fera: «Com em pot fer això, casar-se amb aquell cretí abominable!».

És la primera rebel·lió del teu amor propi. No serà l'última.

Amb la mateixa bonhomia amb què es va empassar mil cinc-cents quilòmetres per rescatar-te de la Luisita, el pare va acceptar el fracàs universitari. Només va posar una condició, la que molts anys després em posarien a mi els de casa: o estudies o treballes. Jo tenia clar que volia estudiar. Tu, d'altra banda, et senties perdut. Però per acontentar el pare vas entrar a una ferreteria de les Rambles, on vas durar sis setmanes despatxant tornavisos i desant claus dins de calaixos numerats.

Les Luisites es multiplicaven, però ja no et feien mal. T'havies vacunat a l'adolescència i ara els grans amors es reduïen a afers de poca volada, igual que la verola es redueix a la varicel·la. Sorties nit sí nit també, anaves a festes i cabarets gastant diners que no guanyaves i sentint-te culpable de decebre el pare una vegada darrere l'altra. Les dones eren la fugida, les aventures que substituïen el Tom Mix de la infància. Reparties el temps lliure entre la barri·lla i l'excursionisme amb una colla d'amics.

Mentre rumiaves cap a on tirar després de la ferreteria, se't va rebentar l'apèndix, i et va escampar una infecció pel cos que gairebé se't va endur al clot als dinou anys. El dolor intensíssim i la visió de l'abisme van frenar la teva cursa. Quan vas tornar de la clínica estaves molt dèbil, com si se t'haguessin estovat els ossos a garrotades. La mare anava i venia pendent de les teves necessitats, que atenia puntualment. El pare no s'apartava del teu costat. Et premia la mà, com quan passejaves amb ell de nano per Mataró, t'eixugava la suor, patia per tu i amb tu. Mai oblidaràs la seva cara prop de la teva ni les úniques llàgrimes que li vas veure vessar a la vida.

Durant aquelles setmanes de convalescència, el seu martiri et feia més mal que el teu, de manera que quan et

vas refer vas prendre una decisió doblement heroica: et vas matricular a l'escola d'avicultura d'Arenys de Mar i vas començar a sortir amb la Margarita, una noia tímida i misaïre més del gust de la família que del teu.

D'on et venia la dèria de l'avicultura, a tu que no havies posat mai els peus en una granja de pagès? La raó més probable és que els estudis només duraven sis mesos, una sentència curta —a la mesura de la teva constància— comparada amb els anys de batxillerat als maristes i els cinc d'una carrera universitària. Al cap de mig any tenies un títol, que als teus ulls era un certificat de bona conducta.

Quan vas superar la peritonitis, la mort va marxar del carrer Muntaner amb les mans buides. Un parell d'anys després va fer el que fa sempre. Va tornar.

Barcelona vivia en plena República, que el pare havia celebrat com una alliberació de la dictadura de Primo de Rivera. Tu estaves fent la mili a contrapel al servei d'artilleria lleugera. No te n'havies pogut escapolar. Odiaves el tacte de les armes, l'uniforme, la rigidesa de la vida militar, les puces de la caserna i els exercicis a cavall, que dirigia un sergent hiperventilat. El frec de la sella et deixava el cul tan dolorit que t'hi havies de posar cataplasmes de mostassa i pensar-t'hi dues vegades abans d'asseure't. Els caps de setmana que no tenies guàrdia sorties amb la Margarita vestit de soldat, travat per cinturons i corretges i pel pànic d'ella al sexe.

Quan et vas posar malalt, et van donar permís per anar a casa. Una grip ferotge que rondava per la ciutat us va tombar a tots dos, pare i fill. Jèieu a pocs metres l'un de l'altre, a dues habitacions properes del passadís. Era ple hivern, més enllà de la finestra es feia fosc aviat. De tant en

tant, l'un sentia l'altre estossegar i cridar la minyona o la Mercedes. Si no acudien, el pare feia dringar la campaneta de plata de la tauleta de nit. Jo encara en conservo una de molt semblant.

L'olor d'herbes i lleixiu que surt de casa teva m'arriba fins aquí.

La Margarita trucava i alguna tarda et venia a veure. A la porta la rebien les noies o la Mercedes, que sempre li feia bona cara, i ella s'asseia a la punta del llit i et donava un tracte bondadós d'infermera, gairebé de monja. Potser li agradava que estiguessis malalt perquè així no la importunaves amb petons de foc ni carícies prohibides. «Com te trobes?», «Ja t'has pres el xarop?», «Au, a covar», «Quan estiguis bé anirem a veure les cosines de Sabadell, que es moren de ganes de coneixe't».

En els últims temps el pare havia tingut una rècula d'ictus més o menys greus dels quals fins al moment s'havia recuperat. Tenia seixanta-set anys i la grip desvetllava noves pors, però la febre començava a cedir i no hi havia senyals de pulmonia. Tu, d'altra banda, havies caigut més tard i encara estaves a la fase aguda. Un capvespre el metge va trucar a la porta. Vas sentir les passes lleugeres de la teva germana Elena que li anava a obrir. En passar pel dormitori, el doctor Gonzalo et va saludar: «Així que acabis de visitar ton pare et vinc a veure». Li vas fer un gest cansat amb la mà. Vas sentir la veu de la Mercedes al dormitori donant informes al metge. El pare parlava tan baix que no se l'entenia. El doctor Gonzalo deia clarament: «Arromanguis, senyor Pujol», i tu te l'imaginaves traient l'ampolleta del maletí, donant-hi uns copets, decapitant-la amb aquella llima minúscula i ensorrant l'agulla al tap de

goma. Quan la xeringa estava carregada, la sostenia enlaira i pressionava l'èmbol fins que saltaven les primeres gotes. Talment com si ho veiessis.

Enmig del silenci se sent el crit de la Mercedes, curt i definitiu, de bèstia esfereïda. Les teves germanes corren passadís avall, seguides de la minyona i la planxadora; el Joaquim no és a casa. Els plors de la Mercedes omplen l'espai, corejats pels de les noies. La Felisa, la minyona que t'ha vist néixer, s'hi suma. El doctor Gonzalo repeteix com un disc ratllat: «No entenc què ha passat, no entenc que la injecció hagi provocat aquesta reacció, no entenc què ha passat...».

Tu també plores, tot sol. Ningú ha pronunciat la paraula però saps que la mort acaba de sortir de l'habitació del pare i s'ha instal·lat a casa com un alè fred. Moments més tard, la teva germana Bonaventura entra corrent per la porta, s'agenolla al costat del llit i deixa caure el cap damunt del teu pit.

Ningú sabia del cert què havia matat el teu pare. La Mercedes en culpava el metge; la Felisa, la voluntat de Déu. Si tot hagués passat deu anys més tard, jo n'hauria culpat la penicil·lina. El doctor Gonzalo ignorava que el teu pare hi era al·lèrgic i que la injecció seria una sentència de mort. Però als anys trenta la penicil·lina no existia.

Les visites t'aclaparaven, no en volies rebre cap. Si tenien la gosadia de treure el nas per la porta, feies veure que dormies. Fins i tot la presència encongida de la Margarita, en comptes de consolar-te, et destorbava. Desfilades de flors, figures endolades i embalsamadors, cares solemnes, fórmules de condol i sanglots, tot es fonia amb els deliris febrils. Entre l'ensopiment i la consciència, només

un fet se t'apareixia amb claredat: havies perdut el que més estimaves.

L'endemà passat estaves massa dèbil per anar al funeral. Van treure el taüt pel passadís, fent una parada davant la teva porta per a l'últim adeu. El portaven a les espatlles el Joaquim, a qui la cara se li havia tornat de cendra, un cosí del teu pare, el contramestre i el primer oficial de la fàbrica. El van abaixar perquè el poguessis veure, però tu vas girar la cara per blindar el record palpitant contra la rigidesa de cera. Ploraves, ploraves de ràbia i de soledat. Pare, pare, per què m'has abandonat?

Acabada l'odiosa mili et vas llançar amb molt entusiasme i poc càlcul a les aventures comercials, pensant que això faria feliç el pare pòstumament. Et vas estrenar amb una granja de pollastres del Maresme que vas haver de malvendre al cap d'un any de pèrdues. La companyia de transport que vas muntar poc després amb el Joaquim també va fer aigües. Durant una temporada vas ser propietari d'un cine de barri, que t'agradava més que les gallines i els camions perquè et permetia mirar pel·lícules de Charlie Chan, el detectiu xinès, cada tarda, encara que en fossis l'únic espectador.

Tot el que tocaves se n'anava en orris. Els primers vint-i-dos anys de la teva vida havien estat una decepció constant.